

Alpesi tarajosgőte

Triturus carnifex (LAURENTI, 1768)

Védelmi kategória: IUCN besorolása kismértékben veszélyeztetett (LC); hazánkban védett, pénzben kifejezett értéke 10 000 Ft.

Leírás, bemutatás: Az alpesi tarajosgőtét egészen a közelmúltig a közönséges tarajosgőte alfajaként (*T. cristatus carnifex*) tartották számon. Kromoszóma- és az ezt követő átfogó genetikai vizsgálatok során azonban kiderült, hogy jelentős különbségek vannak az alfajok között, így a többi alfajjal együtt az alpesi tarajosgőtét is faji rangra emelték.

A nagy testű gőtéek közé tartozik, a kifejlett példányok 18 cm-re, a lárvák akár 50–80 mm-re is megnőhetnek. Teste zömökebb, mint a dunai (*T. dobrogicus*) vagy a közönséges tarajosgőtéé (*T. cristatus*), lábai hosszúak. Színe szürke vagy zöldesbarna, nagy sötétszürke vagy fekete foltokkal. Az oldalán nincsenek fehér pöttyök, ezek csak a két másik hazánkban is előforduló tarajosgőtefajra jellemzőek. A torka vörös vagy fekete, fehér pöttyökkel. A hasa világos- vagy narancssárga, nagy sötét foltokkal tarkítva, amelyek gyakran összefolynak. A nászruhás hím a szem vonalától a farok végéig húzódó csipkézett szélű magas tarajt visel, a farka oldalán hosszanti fehér sáv található. A nőstények és a fiatalok hátának közepén világossárga vagy vörösesbarna csík húzódik.

Az alpesi tarajosgőte a két másik, hazánkban előforduló tarajosgőtefajtól elsősorban a hímeken nászidőszakban látható háttaraj és a farokvitorla közötti bemetszés mérete alapján különíthető el. Míg a két másik gőtefajnál (dunai és közönséges tarajosgőte) itt széles bemetszést láthatunk, az alpesi tarajosgőténél ez a bemetszés csak keskeny vagy teljesen hiányzik. Meghatározó bélyeg továbbá a mellső láb, valamint az azonos oldali mellső és hátsó végtag közötti távolság aránya (az első láb hossza az alpesi tarajosgőte nőstényeinél 52,6–64,0%-a, hímjeinél 63,0–73,0%-a az első és a hátsó végtag közötti távolságnak).

© Dankovits Róbert

A faj ökológiája: A lombhullató erdőktől a száraz mediterrán élőhelyekig, állandó és időszakos vizek számos típusában előfordul. Hazánkban nagyrészt mesterséges eredetű élőhelyeken, így a korábban állatitatósi, mosási célra kialakított kis tavakban (tókák), illetve völgyzárógátas víztározókban, bányata-

vakban szaporodik. A szaporodóhelyek növényzeti borítottsága gyakran alacsony. Szárazföldi élőhelyei a szaporodóhelyek néhány száz méteres környezetében találhatóak, hazánkban ez elsősorban lakott területeket, üde gyepeket és erdőket jelent.

Az ÁNÉR 2011 élőhelytípusai közül a következőkben fordul vagy fordulhat elő: lápi zombékosok (B4); nem zombékoló magassásrétek (B5); mészkerülő, illetve meszes talajú forráslápok (C1); égerligetek (J5); jellegtelen fátlan vizes élőhelyek (OA); homok-, agyag-, tőzeg- és kavicsbányák, digó- és kubikgödörök, mesterséges löszfalak (U7); állóvizek (U9).

A Natura 2000 élőhelyek közül a következőkben fordul vagy fordulhat elő: mészkedvelő üde láp- és sásrétek (7230); éger- és kőrisligetek, puhafás ligeterdők, láperdők (91E0).

Április elején bújnak elő téli rejtkehelyeiről, és ekkor kezdik meg a párzást is. A szaporodási időszakban akár négy hónapot is a vízben maradhatnak. A nőtények nagyjából 250 petét raknak le, vízinövények leveleire ragasztva. A szaporodási időszak után elhagyják a vizet és szárazföldi életmódra váltanak. A kifejlett egyedek a vízben elsősorban gerinctelen állatokkal táplálkoznak, de kisebb ebihalakat is megtámadnak, és rendszeresen fogyasztják a velük egy víztérben szaporodó békák petéit is. A lárvák főleg vízibolhát esznek. A szárazföldön főként bogarakat, legyeket, fonálférgeket, hártvászárnyúakat fogyasztanak.

Elterjedése Európában: Az Appennini-félsziget nagy részén, Dél-Svájcban, Ausztriában, Szlovéniában, Észak-Horvátországban és Bosznia–Hercegovina északi részén él, elterjedési területe nyugati határvidékeinken érinti Magyarországot is. Betelepítették Portugáliába, Hollandiába és az Egyesült Királyság területére is.

Elterjedése Magyarországon: Hazánkban kizárólag a nyugati határvidéken, az Őrségben és a Soproni-hegységben fordul elő, 1997-ben a Kőszegi-hegységből is kimutatták.

Állomány nagyság: DANKOVICS RÓBERT megfigyelése alapján az Őrségben a belterületi tókákban, kisebb állóvizekben 10–20 egyed található. A nagyobb tavakban (pl. Vadása-tó, Bárkás-tó) már több száz vagy akár ezer példány él. A régióban összességében 10–20 ezerre becsülhető az állomány nagysága. A Soproni-hegység magasabb régiójában pár százas egyedszám van jelen. A Kőszegi-hegységből az elmúlt 15 évben észlelt állomány gyakorlatilag eltűnt.

Veszélyeztető tényezők: Az Alpok határunkon alig átnyúló perempopulációi képezik hazai állományait, melyek többsége kisméretű, ezért aktuálisan veszélyeztetett. A veszélyeztetettség megítéléséhez szükséges lenne vizsgálni az ausztriai állományokkal való populációs kapcsolatok meglétét.

A mezőgazdasági eredetű vízszennyezés, vízügyi beavatkozás zavarását, benövényesedést, kiszáradást okoz, amelyek a szaporodóhelyeket veszélyeztető tényezők. A hazai állomány egy része településeken található mesterséges víztestekben (tókák, kerti tavak) szaporodik, ezért fokozottan érintik az emberi hatások. A tókák hagyományos használatának megszűnésével, egy részük betemetésre került, más részükben a mocsári növényzet túlzott előretörése, illetve a feltöltődés lerontja élőhelyi értéküket, elősegíti korai kiszáradá-

© Dankovits Róbert

xxx

sukat. A haltelepítés szintén veszélyezteti a tókákban és víztározókban szaporodó állományait, utóbbiakat a rekreációs tevékenységek is károsíthatják. Lakott területeken a gázolás és a csapdázódás (pl. aknákban) szintén sok egyed pusztulását okozza. A megemelt útszegélyek miatt a vizeket elhagyó példányok közül sokat a kiszáradás és a megnövekedő gázolásveszély fenyeget.

Természetes környezetben élő állományait a túlszaporodott nagyvadállomány élőhely-degradáló hatása, továbbá a kedvezőtlen erdőkezelés is károsíthatja.

A tarajosgőték is hordozzák bőrükön a kitridiomikózis betegséget okozó kitrid gombát (*Batrachochytrium dendrobatidis*), amely kórokozó világszerte kételtűfajok eltűnéséért felelős. Európában a betegség egyelőre csak a kontinens nyugati felén pusztítja a kételtűállományokat, de a gomba jelenléte 2004 óta Magyarországon is ismert. Ugyan hazánkban fertőzött tarajosgőtét még nem találtak, állományait ilyen szempontból is fokozott figyelemmel kell kísérnünk.

Természetvédelmi kezelés: A legfontosabb feladat új szaporodóhelyek (tókák, kis erdei tavak) létesítése, valamint a meglévők megőrzése, helyreállítása. Ez utóbbi a tavakat benövő vegetáció és az üledék, valamint az árnyékoló parti növényzet részleges, megfelelő időben (őszi időszak) történő eltávolításával végezhető el. Szaporodóhelyeire a halak betelepítését meg kell akadályozni, a már jelen lévő egyedek eltávolítása pedig fontos védelmi feladat. A szaporodóhely szárazföldi környezetében a természetközeli gyep- és erdőgazdálkodás, valamint a csapdaként, akadályként működő létesítmények felderítése és átalakítása javíthatja a populáció túlélési esélyét. Élőhelyein a vízóraaknák rendszeres ellenőrzéséről, és az azokba került állatok kiszabadításáról gondoskodni kell. Egyes szaporodóhelyek mellett indokolt lehet mesterséges telelőhelyek létesítése a migrációs veszteség csökkentésére. Ezek, lehetőség szerint árnyékos helyen, a talaj felszínére vagy sekély (50 cm mély) gödörbe helyezett, fatörzsekből, nagyobb kövekből, téglából, laza talaj köztes rétegzésével rakott halmok. A halmot talajjal kell fedni, előnyös, ha felszínét moha vagy fű növi be.

Irodalom: BUCCI-INNOCENTI *et al.* 1983, DELY 1967, EDGAR & BIRD 2006, GUBÁNYI *et al.* 2010, LANGTON *et al.* 2001, PUKY *et al.* 2004, 2005, ROMANO *et al.* 2009, 2012, SZTATECSNY & GLASER 2011, TARTALLY *et al.* 2001, VÖRÖS & MAJOR 2007

VÖRÖS JUDIT – HARMOS KRISZTIÁN